

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ КАТЕГОРІЇ ДІСПРИСЛІВНИКА В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

СОРОКІН С.В.

Київський національний лінгвістичний університет

The article deals with one of the most problematic aspects of the Turkish language – the category of adverbial participle. The most important problem tackled in the article is determining the limits of adverbial participles and their differentiation from other similar phenomena in Turkish. The paper discusses views held by many renowned turkologists with respect to the category under analysis. The research has been carried out within the framework of integral study of the temporal-aspectual complex in Turkish and Ukrainian conducted on the basis of, on the one hand, comparative and, on the other hand, functional methods.

Одним з актуальних напрямів сучасної лінгвістики є дослідження мовних явищ і фактів у функціональному аспекті – з метою визначення особливостей їх реалізації (функціонування) у процесі комунікації. Таким дослідженням у зв'язку з темпорально-аспектуальним комплексом турецької мови, надто ж у функціонально-типологічному аспекті (у зіставленні з еквівалентними засобами української мови) було присвячено кілька наших попередніх розробок [Сорокін 2003; Сорокін 2005]. Ми зазначали, що темпорально-аспектуальний комплекс турецької мови інтегрує в собі три основних функціонально-семантичних поля – темпоральності, аспектуальності й модальності, в основі яких лежать відповідні семантичні категорії, що реалізуються в процесі комунікації за посередництвом низки мовних, передовсім граматичних, засобів. Нагадаймо, що дослідження темпорально-аспектуального комплексу турецької мови здійснюється на основі, з одного боку, функціонального методу, який поєднує в собі, зокрема, лінгвокогнітивний та антропоцентричний підходи [Sorokin 2003], а з іншого боку – порівняльного методу.

Дієприслівник з погляду своїх темпоральних, аспектуальних та модальних характеристик, а також у зв'язку з категорією залежного таксису є одним з ключових граматичних засобів темпорально-аспектуального комплексу турецької мови. Однак перед тим, як вдаватися до дослідження його функціональних особливостей і визначення спільних та відмінних функціональних характеристик дієприслівника в різносистемних (турецькій та українській) мовах, слід розв'язати проблему визначення меж категорії дієприслівника в турецькій мові й відмежування його від інших функціональних розрядів дієслова – насамперед герундія та особового дієприкметника, виявлення критеріїв та здійснення класифікації дієприслівника в турецькій мові, що й є метою цієї статті. Основними методологічними критеріями диференціації категорії дієприслівника в турецькій мові, прийнятими в цій статті, є, з одного боку, функціонально-семантичний, який визнається пріоритетним, і, з іншого боку, структурний.

Проблеми дослідження категоріальних ознак дієприслівника, зокрема інвентаризації набору дієприслівникових форм та відокремлення їх від функціонально схожих граматичних утворень, визначення принципів класифікації дієприслівників неодноразово ставали предметом уваги дослідників-тюркологів – як вітчизняних, так і закордонних. Найпомітнішими з таких досліджень є праці П.І.Кузнецова, К.М.Любимова, А.М.Кононова, О.М.Баскакова та деяких інших тюркологів [Кузнецов 1982; Кузнецов 1983; Любимов 1977; Кононов 1956; Кононов 1980; Баскаков 1959; Баскаков 1963]. Проте не можна вважати, що названим науковцям пощастило знайти спільний знаменник і досягти оптимального розв'язання проблеми дієприслівника в турецькій мові.

Традиційно у вітчизняній тюркології диференціюються такі дієслівні розряди (з деякими незначними варіаціями): інфінітив, усічений інфінітив (їх називають ще іменами дії або віддієслівними іменами), дієприкметник, дієприслівник, а також специфічна граматична

одиниця, відома під назвою *-dik / -acak*-форма [Кононов 1956; Підвойний, Чубрикова 1998; Халимоненко 1997], яка начебто стоїть окремо від усіх інших дієслівних розрядів, не належачи до жодного з них або ототожнюючись з іменами дії (інфінітивом, усіченим інфінітивом). При цьому цікавим є те, що *-dik*-форма ніби залишається поза морфологією й існує лише як винятково синтаксичне явище (як зазначають у своїй вельми суперечливій за багатьма твердженнями статті В.М.Підвойний і О.О.Чубрикова, “... *-dik*-форма є частиною того розділу граматики, який є синтаксисом” [Підвойний, Чубрикова 1998: 29]). Однак очевидним є те, що синтаксис як розділ граматики займається лише проблемою поєднання слів, а не створення нових словоформ за допомогою словозмінних афіксів, яким, безумовно, є афікс *-dik*. Звідси й некоректна постановка проблеми на зразок “чи є *-dik*-форма підрядним реченням?” [там само: 30]. Крім того, значні труднощі відчуваються і з кваліфікацією самої *-dik*-форми – її називають і іменем дії, і віддієслівним іменем, і віддієприкметниковим іменем, і протодієслівним іменем тощо [там само: 29–31].

З-поміж усіх праць вітчизняних тюркологів у зв'язку з виділенням функціональних розрядів дієслова звернімо особливу увагу на такі теоретичні концепції: 1) теорія морфологічної структури тюркського слова М.О.Баскакова, згідно з якою у межах дієслівних форм виділяються масдар, дієприкметник та дієприслівник [Баскаков 1959]. Слід зазначити, що основною вадою концепції М.О.Баскакова є використання синтаксичного критерію як пріоритетного класифікаційного принципу; 2) теоретична концепція функціональних форм дієслова, запропонована П.І.Кузнецовим, відповідно до якої виділяється два функціональних класи дієслів – фінітні й інфінітні форми, а в складі інфінітних форм дієслова – предикативні форми інфінітного дієслова (умовний спосіб та імена дії), адverbіальні форми (дієприслівники), ад'єктивні форми (дієприкметники) та субстантивні форми (про-прикметники й дієслівні імена) [Кузнецов 1982: 4]. Залишаючи без коментарів доцільність окремих елементів цієї класифікації, зазначмо, що явно неправильним є об'єднання умовного способу й імен дії в один підклас, а також безпідставне розмежування імен дії та дієслівних імен у тому вигляді, в якому це пропонує автор [там само: 12–13].

Згадаймо також і про наукові класифікації власне дієприслівників, серед яких насамперед варті уваги дві: 1) класифікація К.М.Любимова, яка ґрунтується на таксисному принципі і в якій виділяються дієприслівники передування й дієприслівники одночасності [Любимов 1977]. Однак, як зазначає П.І.Кузнецов, ознаки одночасності й передування не є релевантними для всіх без винятку турецьких дієприслівників [Кузнецов 1982: 8], тому запропонована класифікація є далекою від досконалості, причому слід підкреслити, що значна кількість форм, які всіма без винятку тюркологами визнаються дієприслівниковими, залишається поза межами зазначеної класифікації; 2) класифікація О.Н.Баскакова (з якою принципово збігається й класифікація Н.Н.Джанашії [1969]), що ґрунтується на формальних ознаках, за якими виділяються два типи дієприслівників – а) первинні; б) вторинні, і на семантичних ознаках, відповідно до яких виділяються а) дієприслівники способу дії; б) дієприслівники часу [Баскаков 1959].

Крім зазначених, згадаймо також про класифікацію П.І.Кузнецова, який пропонував виділити а) єднальні дієприслівники; б) дієприслівники способу дії; в) дієприслівники часу [Кузнецов 1982: 15]. Не можна не помітити схожості класифікації П.І.Кузнецова з класифікаціями турецьких мовознавців (їхні підходи до розглядуваної проблеми приблизно однакові), причому сам автор зауважує, що “класифікації, запропоновані турецькими граматистами, незадовільні з тієї причини, що автори, як правило, не розмежовують власне дієприслівники та форми дієприслівного значення” [там само: 15]. При цьому впадає у вічі некоректність терміна “форми дієприслівного значення” – вірогідно, П.І.Кузнецов під ними має на увазі дієприслівникові комплекси, утворені на основі вихідного дієприслівника з використанням додаткових граматичних засобів (наприклад, післяйменників), як-от: *-inceye kadar*, а також різноманітні граматичні засоби, утворені на основі так званої *-dik*-форми, які виконують у реченні обставинні функції. Турецькими граматистами вони зараховуються до дієприслівників,

через що, власне, і виходить наведена вище думка про “незадовільність класифікацій турецьких авторів”. При цьому жоден вітчизняний тюрколог, зрештою, так і не зміг здолати вузькість традиційного підходу до явищ турецької граматики й відмовитися від аморфного явища, об’єднуваного під загальною назвою *-dik-форма* – саме через це й не пощастило вітчизняній тюркології дійти єдиного висновку щодо сутності дієприслівника в турецькій мові й принципів його класифікації. На завершення історичного огляду проблеми згадаймо й про класифікацію дієприслівників французького тюрколога Ж.Дені, граматика якого є однією з перших серйозних наукових праць, присвячених турецькій мові. Ж.Дені, так само як пізніше турецькі граматики, зараховував до розряду дієприслівників усі ті форми, які в класифікаціях згаданих вище тюркологів підводилися під *-dik-форму* [Deny 1920].

Як зазначає академік А.М.Кононов, морфологічно дієприслівники являють собою “віддієслівні імена в непрямому відмінку (*-dik-ça, -in-ca, -mak-sız-in*), які в синтаксичному плані є додатками. Дієприслівники, так само як і дієприкметникові форми, форма на *-dik / -acak* та інші, стаючи, внаслідок синтаксичного розвитку, другим предикативним “центром” речення, слугують для передачі різного роду підрядних речень (...)” [Кононов 1956: 225].

З усього сказаного випливає декілька міркувань: по-перше, питання про доцільність дефініції турецьких граматичних форм (дієприкметників, дієприслівників тощо) на основі проведення кореляцій із складнопідрядними реченнями типологічно відмінних від тюркських індоєвропейських мов – така тенденція спостерігається не лише в згаданій вище праці А.М.Кононова, а в багатьох тюркологічних розробках; по-друге, поза межами будь-якої класифікації залишається так звана *-dik / -acak-форма* – і це незважаючи на структурну схожість з іншими формами (наприклад, *-dikça*), які традиційно визнаються дієприслівниковими; по-третє, незрозумілим є відокремлення багатьох форм, утворених на основі так званого усіченого інфінітива або повного інфінітива (як-от: *-makla (birlikte)*), від дієприслівників, наприклад, дієприслівника *-maksızın*, який також походить від того самого інфінітива. Загалом доволі розмитими є критерії диференціації дієслівних розрядів – причому, незважаючи на таку “розмитість”, традиційна класифікація (з незначними варіаціями залежно від автора) залишається домінантною у вітчизняній тюркології вже протягом багатьох десятиліть. Традиційна класифікація не спирається на структурний принцип – адже структурно гомогенні форми зараховуються до різних функціональних розрядів дієслова; вона не спирається на функціонально-синтаксичний принцип – адже гомогенні з погляду своїх синтаксичних функцій мовні засоби віднесені до різних дієслівних розрядів і т.д.

Як згадувалося вище, ми поставили перед собою мету диференціації дієприслівникових форм на основі як функціонально-семантичного, так і структурного критеріїв, при цьому мається на увазі, що до одного дієслівного розряду належать форми з однорідною семантикою й однотипним функціонуванням як у складі речення, так і в процесі комунікації; поряд з домінантним функціонально-семантичним критерієм ми спираємося на критерій структурний: структурно гомогенні форми за умови єдності функціонально-семантичних характеристик зараховуються до одного дієслівного розряду. Зазначимо, що певною мірою схожий підхід спостерігається в граматиках деяких турецьких авторів [Hengirmen 2002; Özsoy 1999], основною вадою яких є те, що значна кількість дієприслівників взагалі залишається поза класифікацією [Hengirmen 2002: 254–263], однак, попри твердження П.І.Кузнецова про незадовільність їхніх класифікацій, підхід турецьких авторів до дієприслівників є доцільнішим, ніж підхід вітчизняних науковців. Так, М.Хенгірмен у групі дієприслівників причини диференціює дієприслівники *-diğinden, -mekten*, але взагалі не згадує про форму *-diği için*, яка також має причинну семантику і є повним еквівалентом дієприслівника *-diğinden*, наприклад: *Param olmadırэндан = olmadırэ ізin araba alamэуorum* – *Через те, що в мене немає грошей, я не можу купити машину*.

Виходячи з названих критеріїв, ми розрізняємо п’ять дієслівних розрядів у сучасній турецькій мові: 1) інфінітив; 2) герундій; 3) масдар; 4) предикативні форми дієслова; 5) напівпредикативні форми дієслова [Сорокін, Онищук 2001]. До напівпредикативних форм ми зараховуємо

дієприкметники, які поєднують у собі ознаки дієслова та прикметника, і дієприслівники, що мають ознаки дієслова та прислівника. Напівпредикативні форми звичайно дефінуються як “нефінітні / інфінітні” (тобто безособові), однак така назва може використовуватися лише умовно, через те що граматична категорія дієприкметника має у своєму складі таку форму, як *особовий дієприкметник (-dik / -acak)*; цієї граматичної форми немає в мовах індоєвропейських – саме через це з особовим дієприкметником пов’язано найбільше проблем під час вивчення граматичного ладу турецької мови. Особливістю названого дієприкметника є те, що він має у своєму складі показник особи – релятивний формант, який вказує на суб’єкта – виконавця другорядної дії; цей формант багатьма тюркологами небезпідставно ототожнюється з афіксами присвійності, але деякі науковці вважають його спеціальним особовим афіксом, омонімічним афіксам присвійності [Кузнецов 1982: 14] – остання теорія є настільки ж цікавою, наскільки й суперечливою.

Дієприслівник у турецькій мові також долучається до напівпредикативних форм; він так само, як і дієприкметник, не може бути названий нефінітним граматичним утворенням, оскільки значна частина дієприслівників має у своєму складі форманти, що містять вказівку на суб’єкта – виконавця дії, позначеної дієприкметником. Крім цього, на відміну від дієприслівників, наприклад, в українській мові, турецький дієприслівник може мати при собі окремий суб’єкт (за класифікацією деяких тюркологів – окремий підмет, у зв’язку з чим і використовувався доволі сумнівний термін “підрядні квазі-речення” [Кузнецов 1982: 14; Соколов 1974: 33], який не збігається з головним підметом речення – це вперше помітив ще А.Мюллер [Müller 1889: 93] – наприклад: *Öğretmen sınıfı girince ders başladı* (дослівний переклад – **Викладач, увійшовши до класу, урок почався*).

Таким чином, уся система турецького дієслова якісно різниться від категорії дієслова в індоєвропейських мовах, зокрема й українській. Дієприкметники та дієприслівники в турецькій мові утворюють у межах речення розгорнуті звороти. Наявність при предикаті таких зворотів окремого суб’єкта перешкоджає їх зарахуванню до системи нефінітних форм; поряд із цим, вони не являють собою повністю предикативні форми, оскільки не мають у своєму складі афіксів предикативності, а значить, не можуть утворювати автономні речення; саме через це ми й застосовуємо до них термін “напівпредикативні форми дієслова”.

Вище ми згадували, що в основі традиційного підходу до класифікації дієприкметників, дієприслівників й “імен дії” лежить змішування схожих формально, але з функціонального погляду докорінно відмінних граматичних утворень. Так, сукупність граматичних форм, які об’єднуються під загальною назвою *-dik / -acak*-форма, не є гомогенною; її складають окремі елементи, які різняться своїми семантичними та функціональними характеристиками. Наприклад, граматичне утворення, яке зазвичай дефінується як “означальна *-dik / -acak*-форма”, насправді є дієприкметником і співвідноситься з іншими дієприкметниковими формами турецької мови як за своєю семантикою, так і за синтаксичними функціями (атрибутивне використання). Єдиною відмінністю названого дієприкметника від решти дієприкметникових форм є його “особовий” характер, тобто наявність афікса присвійності, який вказує на суб’єкта – виконавця дії. Особовий дієприкметник, так само як і решта дієприкметників турецької мови, однак більшою мірою, має здатність підлягати субстантивації – переходити в розряд іменників, набуваючи іменникових властивостей і, відповідно, можливості використовуватися в реченні у функціях, властивих іменникові, як-от: підмет, прямий і непрямий додаток тощо.

Саме ця особливість особового дієприкметника й спричинила абсолютно неправильне його трактування як іменної форми (“імені дії”), яка перебуває в одному ряді з іншими на *-iz* (тобто герундіями). Подальший розвиток субстантивованого особового дієприкметника уможливило його регулярне використання й у функціях різноманітних обставин – часу, причини, порівняння тощо; таким чином, ідеться про його вживання у функції дієприслівника. Аналогічним чином до розряду дієприслівників потрапляють і деякі граматичні форми, які виникли внаслідок регулярного використання інфінітива та герундія в обставинних функціях.

Дієприслівники в турецькій мові можуть класифікуватися на підставі трьох основних критеріїв. По-перше, йдеться про структурну (морфологічну) класифікацію, зокрема з урахуванням діахронічних чинників – такий підхід найчастіше застосовувався в працях вітчизняних тюркологів, навіть у порівняно нових, у чому відчувається значний вплив на нашу тюркологічну школу принципів порівняльно-історичного мовознавства; по-друге, це функціонально-синтаксична класифікація, в основі якої лежить функція дієприслівника, яку він виконує в реченні – цей підхід спостерігається в багатьох турецьких граматиках, а також підручнику турецької мови й статтях П.І.Кузнецова; по-третє, це функціонально-семантична класифікація, яка виходить зі значення дієприслівникової форми та її функціонування в процесі комунікації. Функціонально-синтаксична та функціонально-семантична класифікації значною мірою перехрещуються. Зазначмо також, що між результатами першої, з одного боку, і другої й третьої, з іншого боку, наявні істотні розбіжності, тому основне питання полягає в тому, яка з них є доцільнішою, насамперед з погляду практичного використання, зокрема методики викладання турецької мови. З огляду на методологічні засади нашого дослідження ми схилиємося до третього з перелічених класифікаційних принципів, проте незайвим буде зупинитися коротко й на структурно-морфологічних особливостях дієприслівників турецької мови.

Зі структурно-морфологічного погляду система дієприслівників турецької мови може бути поділена на три великих групи: 1) власне дієприслівники, які підпадають під класичну для загального мовознавства дефініцію – до них належать дієприслівники часу та способу дії *-ince, -erek, -eli*, редуплікований дієприслівник *-e...-e*; афікси цих дієприслівників додаються безпосередньо до основи дієслова. До цієї ж групи слід зарахувати форму *-ken*, відмінністю якої від попередніх є те, що її афікс має властивість додаватися не до основ дієслів, а до основ часу і навіть до іменників. О.М.Баскаков уважав такі форми не дієприслівниками, а “особливими модальними формами, функціонально схожими з дієприслівниками” [Баскаков 1959: 9]. Утім переважна більшість тюркологів вважає їх дієприслівниками; 2) дієприслівники – синкретичні утворення, в основі яких лежать інші морфологічні форми, наприклад, інфінітив, усічений інфінітив, субстантивованний особовий дієприкметник: *-meden, -meksizin, -dikçe, -diğinde* та інші. Вітчизняні і закордонні тюркологи переважно розглядали більшу частину цих утворень як дієприслівники; 3) псевдодієприслівники, які являють собою дискретні (формально розчленовані) утворення – морфологічні комплекси, інтегровані на основі інших морфологічних форм (субстантивованих дієприкметників, рідше інфінітивів, герундіїв) із включенням додаткових морфологічних елементів – відмінкових афіксів або післяйменників, як-от: *-diği için, -diği zaman, -dikten sonra* тощо (зазначмо, що багато вітчизняних науковців у подібного роду утвореннях завжди вичленовують особовий афікс, омонімічний афіксові присвійності, про що ми згадували вище, і, за термінологією В.М.Насилова, так звані афікси включення – відмінкові афікси або післяйменники [Насилов 1958]). Крім дієприслівників та псевдодієприслівників, слід виділити дієприслівникові комплекси, що являють собою морфологічні утворення, в основі яких лежить вихідний дієприслівник із включенням додаткових морфологічних елементів (післяйменників), на зразок *-inceye kadar, -eliden beri*.

Ключовою для функціонального дослідження темпорально-аспектуального комплексу турецької мови є функціонально-семантична класифікація дієприслівників, відповідно до якої диференціюються такі групи дієприслівників: 1) дієприслівник-зв’язка та дієприслівники способу дії (*-ip, -erek, -meden, -meksizin, -mekle*, редуплікований дієприслівник способу дії *-e...-e*); 2) дієприслівники часу (*-ken, -diğinde, -diği zaman, -diği sıra / sırada / sıralarda, -dikten sonra, -meden (önce), -dikçe, -eli, -ince*, редуплікований дієприслівник часу *-r...-mez, -di mi, -diği gibi, -diğinden beri*); 3) дієприслівники причини (*-dipinden, -dipi için*); 4) допустові дієприслівники (*-diği halde*); 5) дієприслівники порівняння та посилення, дієприслівники міри та ступеня (*-diği gibi, -diği kadar, -cesine, -diğine göre, -diği üzere, -diği kadarıyla, -diğince, -diğine*); 6) дієприслівники умови (*-diği takdirde / durumunda*); 7) дієприслівники заміщення (*-eceğine, -ecek yerde, -mektense*); 8) описові дієприслівники (*-diği hakkında, -diği konusunda, -diği*

yönünde). Додамо, що переважна частина дієприслівникових форм, утворених на основі субстантивованого особового дієприкметника, мають також і дублетну форму з основою *-ecek*, причому семантика таких дієприслівників може або повністю дублюватися з єдиною відмінністю – перенесенням дії в площину майбутнього часу, або ж надавати дієприслівниковій формі додаткових модальних відтінків, передусім інтензивності, потенційності, що, зрештою, відбувається набагато частіше.

Відомий турецький лінгвіст М.Хенгірмен зараховує до системи дієприслівників (як дієприслівник причини) також і форму *-mekten* [Hengirmen 2002: 262], яка структурно являє собою інфінітив з висхідним відмінком, наводячи такі приклади: *Yaşamaktan büyük bir zevk alıyorum* – “Я отримую велике задоволення від життя”, *Adamın sözlerine gülmekten katıldık* – “Ми мало не померли від сміху, почувши слова [тієї] людини”, *Bu konuda düşünmekten yorulduğum* – “Я втомився думати про це”. Навряд чи є сенс у тому, щоб виділяти названу форму як дієприслівник, оскільки в цьому випадку йдеться лише про дієслівне керування – перелічені слова та словосполучення (*zevk almak* – “отримувати задоволення від чогось”, *yorulmak* – “утомлюватися від чогось / когось”, *katılmak* у значенні “помирати від чогось” у переносному сенсі) вимагають непрямого додатка у висхідному відмінку. Так само деякі турецькі мовознавці зараховують до дієприслівників форми на зразок *-yor(muş) gibi, -ecek(miş) gibi* тощо, які насправді не мають нічого спільного з дієприслівниками. Такі граматичні утворення, які позначають характеристики дії, ближчі до видових, ми відносимо до псевдоперифрастичних форм дієслова.

Таким чином, ми можемо дійти висновку, що дієприслівник у турецькій мові за своїми сутнісними – синтаксичними, семантичними, функціональними – характеристиками є категорією набагато ширшою, ніж це традиційно прийнято вважати в європейському мовознавстві, через що запропонований підхід багатьма мовознавцями може бути визнаний крамольним. Проте тут ми маємо ту саму дилему, що й у ситуації з підрядними реченнями й розгорнутими зворотами – у той час, як деякі тюркологи твердили, що в турецькій мові підрядні речення фактично не представлені, а ми маємо справу з розгалуженою системою розгорнутих зворотів [Айлярров 1974] (і, принципово, з цим важко не погодитися, оскільки речення – на відміну від дієприслівника – це універсальна мовна категорія), дехто намагався представити розгорнуті звороти як своєрідні, властиві лише тюркським мовам підрядні речення, а деякі науковці навіть винайшли й використовували спеціальний термін – “квазі-речення” [Дені 1920; Соколов 1954; Соколов 1974; Кузнецов 2000]. Аргументуючи свою думку, зазначмо ще раз – речення є універсальною лінгвальною категорією і до нього, на відміну від тих самих дієприслівників, висувуються жорсткі *формальні* критерії, тоді як критерії виділення дієприслівників є вельми розмитими, порівняймо дефініції “дієприслівник – нефінітна форма дієслова (вербоїд), яка позначає другорядну дію, підпорядковану головній, вираженій у реченні присудком або інфінітивом” [ЛЭС: 128]; “дієприслівник – незмінне, похідне від дієслівних часових форм граматичне утворення (вербоїд), якому притаманні ознаки дієслова і прислівника” [ЕУМ: 143]; “дієприслівник – це незмінювана дієслівна форма, яка, вказуючи на додаткову дію, пояснює в реченні основне дієслово (присудок)” [Медушевський та ін. 1975: 265].

Спираючись на загальноприйняті дефініції з їх коригуванням на перелічені вище характеристики турецького дієприслівника, можемо, як висновок, дати дієприслівнику в турецькій мові таке визначення: “дієприслівник (псевдодієприслівник) – це напівпредикативна форма дієслова, яка поєднує в собі ознаки дієслова й прислівника, у реченні виконує функції обставини й позначає різні супровідні (додаткові) характеристики реалізації дії, вираженої присудком або іншими дієслівними формами в реченні”.

Серед перспектив найближчих досліджень – визначення функціонально-комунікативних особливостей окремих груп системи дієприслівників турецької мови на основі здійсненої класифікації шляхом зіставлення з системою дієприслівників української мови; визначення функціонально-комунікативних особливостей системи дієприкметників турецької мови, а також – ширше – сутності та специфіки категорії таксису в її застосуванні до турецької мови, дослідження функціонально-комунікативних особливостей перифрастичних форм турецької мови.

ЛІТЕРАТУРА

- Айляров Ш.С.* (1974). Развернутые члены предложения в современном турецком языке. – М.: МГУ.
- Баскаков Н.А.* (1959). Деепричастие и его синтаксические функции в тюркских языках юго-западной группы // Труды Института языка и литературы АН Туркменской ССР. – Вып. 3. – Ашхабад: Изд-во АН Туркменской ССР.
- Баскаков Н.А.* (1952). Каракалпакский язык. – Т. 2. – М.: Наука.
- Баскаков Н.А.* (1963). Морфологическая структура слова в тюркских языках // Морфологическая структура слова в языках разных типов. – М.; Л.: Изд-во АН СССР.
- Баскаков Н.А.* (1979). Историко-типологическая морфология тюркских языков. – М.: Наука.
- Баскаков Н.А.* (1955). Порядок и иерархия аффиксов в основе слова в тюркских языках // Морфологическая типология и проблема классификации языков. – М.; Л.: Изд-во АН СССР.
- Джананиши Н.Н.* (1969). Исследования по морфологии турецкого глагола: Автореф. дис. ... д-ра филол. наук. – Тбилиси.
- Кононов А.Н.* (1939). Система турецкой грамматики в изложении турецких авторов: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Л.
- Кононов А.Н.* (1956). Грамматика современного турецкого литературного языка. – М.; Л.: Изд-во АН СССР.
- Кононов А.Н.* (1980) Заметки по морфологии турецкого языка (I) // Советская тюркология. – № 2. – С. 14–27.
- Кононов А.Н.* (1980). Заметки по морфологии турецкого языка (II) // Советская тюркология. – № 3. – С. 3–14.
- Кузнецов П.И.* (1939). К вопросу о перифрастических формах турецкого языка // Краткие сообщения Института востоковедения. – XVIII – М.: Изд-во АН СССР.
- Кузнецов П.И.* (1963). Происхождение прошедшего времени на *-ды* и имен действия в тюркских языках // Тюркско-монгольское языкознание и фольклористика. – М.: Наука.
- Кузнецов П.И.* (1982). Система функциональных форм глагола в современном турецком языке // Советская тюркология. – № 1. – С. 3–21.
- Кузнецов П.И.* (1983). Семантика и реконструкция тюркского деепричастия на $-(^{\circ})b$, $-(^{\circ})p$, $-(j)^{\circ}p$ // Советская тюркология. – № 1. – С. 53–64.
- Кузнецов П.И.* (2000). Учебник турецкого языка. Завершающий курс. – М.: Муравей-Гайд.
- Любимов К.М.* (1977). Система деепричастий в современном турецком языке // Советская тюркология. – № 4. – С. 36–49.
- Медушевський А.П., Лобода В.В., Марченко Л.М., Плющ М.Я.* (1975). Сучасна українська літературна мова – К.: Вища школа.
- Насилов В.М.* (1958). Аффиксы включения // Вопросы языка и литературы стран Востока. – М.: Изд-во восточной литературы.
- Підвойний В.М., Чубрикова О.О.* (1998). Трактунання форми *-dik* в українській та турецькій лінгвістиці // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Серія “Східні мови та літератури”. – Вип. 1. – С. 28–34.
- Соколов С.А.* (1952). О некоторых отглагольных именах в турецком языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М.
- Соколов С.А.* (1954). Анализ значений и употребления отглагольных имен на *-dik* и *-ma* в сравнительном плане // Труды военного института иностранных языков. – № 6. – С. 113–141.
- Соколов С.А.* (1974). Исследования по синтаксису сложного предложения в современном турецком литературном языке: Автореф. дис. ... д-ра филол. наук. – М.
- Сорокін С.В.* (2003). Категорія перфекта в турецькій мові (функціональний та лінгвокогнітивний аспекти) // Мова і культура. – Вип. 6. – Т. V, Ч. 2. – С. 266–275.

Сорокін С.В. (2003). Категорія плюсквамперфекта в турецькій мові // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Вип. 3. – С. 108–114.

Сорокін С.В. (2003). Концепт абсентивності в семантичній структурі турецького абсентивперфекта // Культура народів Причорномор'я. – 2003. – № 43. – С. 233–236.

Сорокін С.В. (2003). Турецький презенс у функціональному аспекті // Проблеми семантики слова, речення, тексту. – № 9. – С. 336–343.

Сорокін С.В. (2005). Функціонально-комунікативні характеристики системи футуральних видо-часових форм турецької мови // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного ун-ту. – Вип. 11. – С. 172–180.

Сорокін С.В., Онищук О.В. (2001). До проблеми диференціації частин сучасної турецької мови // Вісник Київського університету імені Т.Шевченка. Східні мови та літератури. – Вип. 6. – С. 48–52.

Халимоненко Г.І. (1997). Турецька мова. – К.: ВРЦ “Київський університет”.

Юлдашев А.А. (1976). Деепричастие на –п в башкирском языке // Тюркологические исследования. – М.: Наука.

Deny J. (1920). Gramaire de la langue turque. (Dialecte Osmanlı). – Paris.

Hengirmen M. (2002). Türkçe Dilbilgisi. –İstanbul: Engin.

Müller A. (1889). Türkische Grammatik mit Paradigmen litteratur Chrestomathie und Glossar. – Berlin.

Sorokin S.V. (2003). Türkçe'de İşlevsel Dilbilgisi Araştırmaları // Ыылдыз. – № 3. – S. 95–102.

Özsoy Sumru A. (1999). Türkçe. – İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.

ДОВІДНИКИ

ЛЭС (1990). Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия.

ЕУМ (2000). Українська мова. Енциклопедія. – К.: В-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана.

Дата надходження до редакції
16.11.2006